

E.P. THOMPSONS VIDENSKABELIGE FORTÆLLING OM ARBEJDERKLASSEN OG KLASSEBEGREBET

Af Erland Viberg Joensen

I anledning af historielektor Steen Buscks 70 års fødselsdag afholdtes den 19. marts i år seminaret 'Faghistorie, fortælling og historiebrug' på Aarhus Universitet. I et oplæg, 'Et samfundsteoretisk paradigmeskift - fra materialistisk samfundshistorie til socialkonstruktivistisk kulturhistorie', bragte historikeren Bernhard Eric Jensen den britiske socialhistoriker E.P. Thompson (1924-93), hans faghistoriske opfattelse og klassebegreb på banen. Hvem havde troet det?

E.P. Thompsons studier af den engelske arbejderklasse fremstår som noget særskilt, og hans værk *The Making of the English Working Class* (1963) er stadig aktuelt. Imidlertid har begrebet 'klasse' et nærmest slidt præg over sig i dag. Der tales ikke tilnærmelsesvis om klasser som i de dage, da den marxistiske historieforskning havde saft og kraft, og socialhistorikere med hang til klassestudier har kendt bedre tider. Med E.P. Thompsons klassestudier som udgangspunkt vil spørgsmålet om, hvorvidt klassebegrebet endnu har en berettigelse i historievidenskaben derfor blive diskuteret i denne artikel.

Begrebet 'klasse' fremstår nok som slidt, men socialhistorien vil alligevel overleve. Den har sat sine spor. Som faglig retning har den haft en afgørende betydning for faget, og ser man på efterkrigstidens historieskrivning, så indtog socialhistorien en central rolle fra 1960'erne, og fik sit gennembrud med historikere som E.P. Thompson i spidsen. Socialhistorien fandt inspiration i den franske *Annales*-skole og dennes totalhistoriske ambition og i marxismen.¹ Man så sig ikke tilfreds med den traditionelle historieskrivning, og i England, som jo først gennemgik en industriel omvæltning, gennemførtes studier i overgangen fra feudalisme til kapitalisme. Som noget nyt blev der også fokuseret på de glemte klases historie. Fremover skulle historien ses fra neden som *history from the bottom up*, eller som *history from below*.

Selv om socialhistorie ikke kun er om arbejderhistorie, og den marxistiske socialhistorie ikke er en entydig tradition, synes der hele tiden at have været enighed om, hvad der egentlig skulle studeres, nemlig folkets historie. E.P. Thompsons monumentale værk, *The Making of the English Working Class* fik i denne sammenhæng en afgørende betydning for studier af arbejderklassehistorie.

Da socialhistorien endnu var i sin vorden, formulerede den socialistiske historiker, Dona Torr, hvordan man burde se historien, og hvem man burde se på. Historikeren John Sa-

ville har fortalt, hvordan Dona Torr påvirkede yngre historikere:

“... She made us feel history in our pulses. History was not words on a page, not the goings on of kings and prime ministers, not mere events. History was the sweat, blood, tears and triumphs of the common people, our people.”²

I mellemkrigsårene var hun samlingspunkt for yngre historikere, bl.a. Maurice Dobb, Rodney Hilton og Christopher Hill som de mest fremtrædende i den første generation af britiske socialhistorikere. I 1946 dannede de sammen med E.J. Hobsbawm, George Rudé og E.P. Thompson The Communist Party Historians Group. Gruppen havde sit virke frem til 1956. Fælles for gruppens medlemmer var, at de forskede i de nederste samfundsklasser og klasse stod som et af de mest centrale begreber.

E.P. Thompsens studier af den engelske arbejderklasse kom som sagt til at stå som noget særligt, og selv om der stadig drages nytte af *The Making*, er han i visse kredse blevet beskyldt for teoriløshed, og for at gå for lidt i dybden i præsentationen af sit klassebegreb. E.P. Thompson opfattede ikke, og brugte ikke alene klasse som et analytisk redskab i en videnskabelig udredning. Klasse, sagde han, var et historisk fænomen. Klasse var ikke ting, men en relation, og klasser har eksisteret, og de eksisterer stadigvæk.

Som de fleste ved kommer hans klasseopfattelse mestendels til udtryk i indledningen til *The Making*. Et af de kritiske, og samtidig også dynamiske og givtige punkter med henblik på Thompsens syn på klassehistorie er, hvordan netop arbejderklassens *making* egentlig skal forstås, hvilket også blev påpeget af Bernhard Eric Jensen på før omtalte seminar i Århus. Om denne *tilblivelse, dannelse, eller skabelse*, senere.

E.P. Thompson sat ind i faghistorisk sammenhæng

For at forstå, hvor E.P. Thompson stod, og

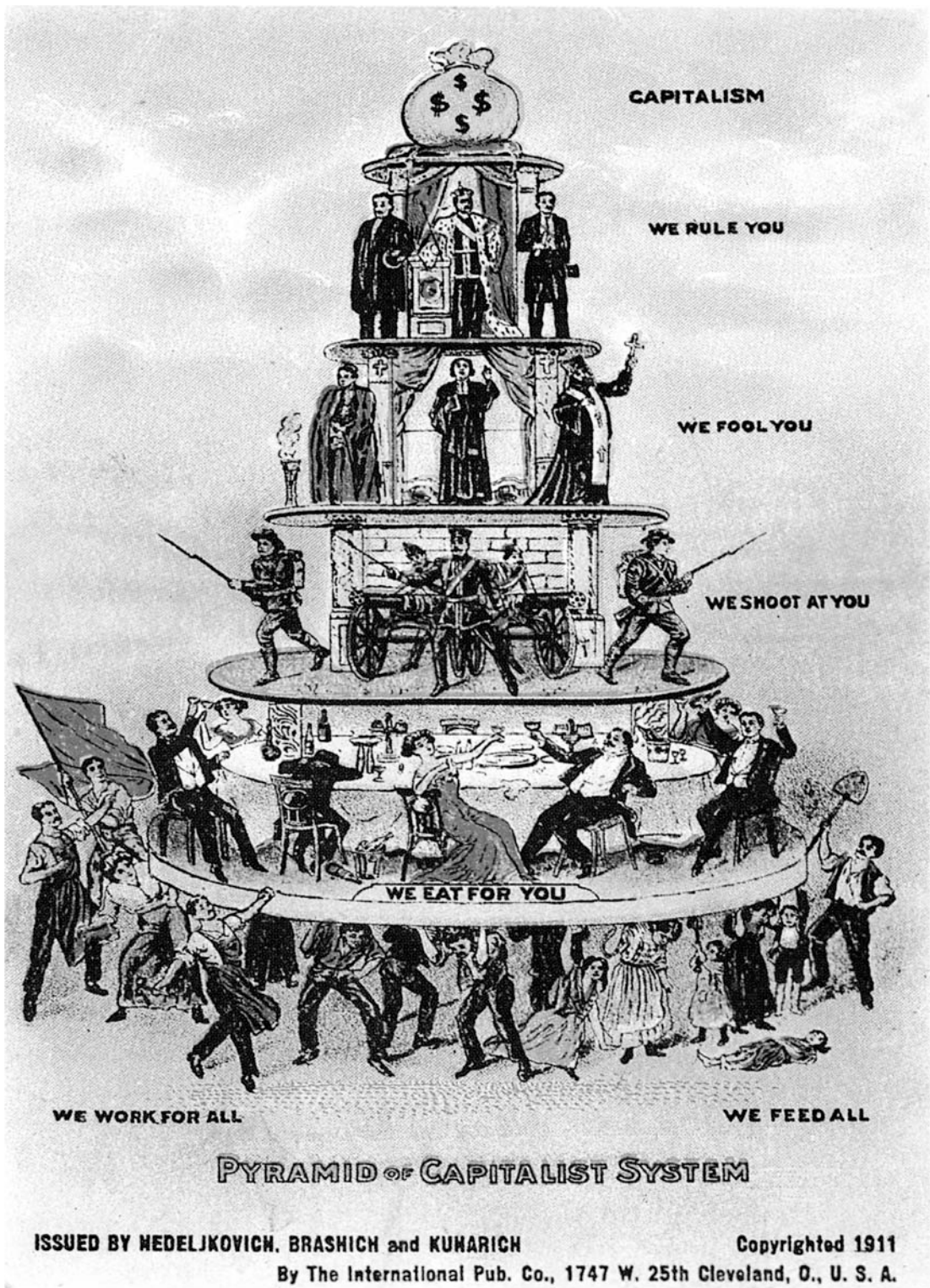
hvorledes han har brugt sit klassebegreb, skal der først ses kort på den engelske socialhistorie fra anden verdenskrig og frem. Maurice Dobb var den første, der gjorde sig gældende med *Studies in the Development of Capitalism* (1946), der behandlede overgangen fra feudalisme til kapitalisme. I hans argumentation blev historie til enhver tid styret af stridigheder og kampe mellem de forskellige klasser, som dog ikke kun fandtes i det kapitalistiske, men også i det feudale samfund.

Hos Rodney Hilton var feudalsamfundet et klassesamfund, hvor der fandtes stridigheder mellem aristokratiet og småbondestanden. Han formulerede sit syn på det feudale England på denne måde:

“... that society was naturally divided into those who fight those who pray and those who work, i.e. lords, clerics and peasants...”³

For Rodney Hilton var historien ikke kun skrevet ud fra perspektivet ‘fra oven’. Historien var også begrænset til forskning af den styrende klasse, så selv om småbondestanden i den tidlige middelalder udgjorde mere end 90 procent af befolkningen, var ‘*the common people*’ de mest oversete mennesker i historievidenskaben. Rodney Hilton forsøgte at definere bondestanden på samme måde som man definerede den industrielle arbejderklasse med begreber som klassekamp, -kultur og -ideologi, og spurgte sig selv om bondestanden nu også udviklede en klassebevidsthed.

Christopher Hill forskede også i overgangen fra feudalisme til kapitalisme. Hans hovedværk omhandlede det 17. årh. borgerskab og fremkomst samt den engelske revolution, som han mente var lige så betydningsfuld en historisk bevægelse som revolutionen i Frankrig i 1789. Den Engelske Revolution var en epokegørende konfrontation mellem to veldefinerede og selvbevidste klasser. Aristokratiet og borgerklassen repræsenterede hhv. feudalismen og kapitalismen. Hans oprigtige ønske var dog at få svar på, hvorledes folket forholdt sig i sådanne bevægelser:

Den klassiske fremstilling af Det kapitalistiske system, her i en engelsk udgave.
(Postkort, Arbejdermuseet & ABA)

“All I would suggest is that revolutions are made not only by the great symbolic figures whom posterity recollects, but also by the nameless masses of men and women. The higher flights of theory may have passed them by”.⁴

Her kommer vi nærmere de engelske marxistiske historikers egentlige formål. Man skulle forske i de bredere masser i historien.

E.J. Hobsbawm har i sin forskning ikke kun begrænset sig til britisk historie. Geografisk, periodisk og emnemæssigt har han bevæget sig i Europa og Mellemamerika. Han har beskæftiget sig med alskens historie fra det 17. til det 20. årh., og han har både haft en verdenshistorisk og en arbejderhistorisk tilgang samt studeret bondesamfundet. E.J. Hobsbawm er bl.a. kendt for *The Age of Revolution* (1962), *The Age of Capital* (1975), *The Age of Empire* (1987), *The Age of Extremes* (1994), men han er først og fremmest kendt for forskningen i arbejderklassen.⁵ E.J. Hobsbawm var med til at stifte selskabet The Society for the Study of Labour History.⁶ Sammen med George Rudé, som var den førende indenfor retningen history from below, skrev han *Captain Swing* (1969), i hvilken de præsenterede deres problemstilling således:

“The task of this book is therefore the difficult one, which nowadays – and rightly – tempts many social historians, of reconstructing the mental world of an anonymous and undocumented body of people in order of understand their movements, themselves only sketchily documented...”⁷

Socialhistorien i 1960erne bevægede sig fra de store og overordnede spørgsmål til mere afgrænsede emner, hvilket *Captain Swing* var et blandt flere eksempler på, og der rettedes nu fokus på bondesamfundets proletariat og det industrielle samfunds arbejderklasse. Socialhistorien fik et andet indhold i 1970erne, og den dækkede ikke længere kun den store arbejderklasse, en udvikling der fortsatte i 1980erne. Modsat 1960ernes historieskrivning

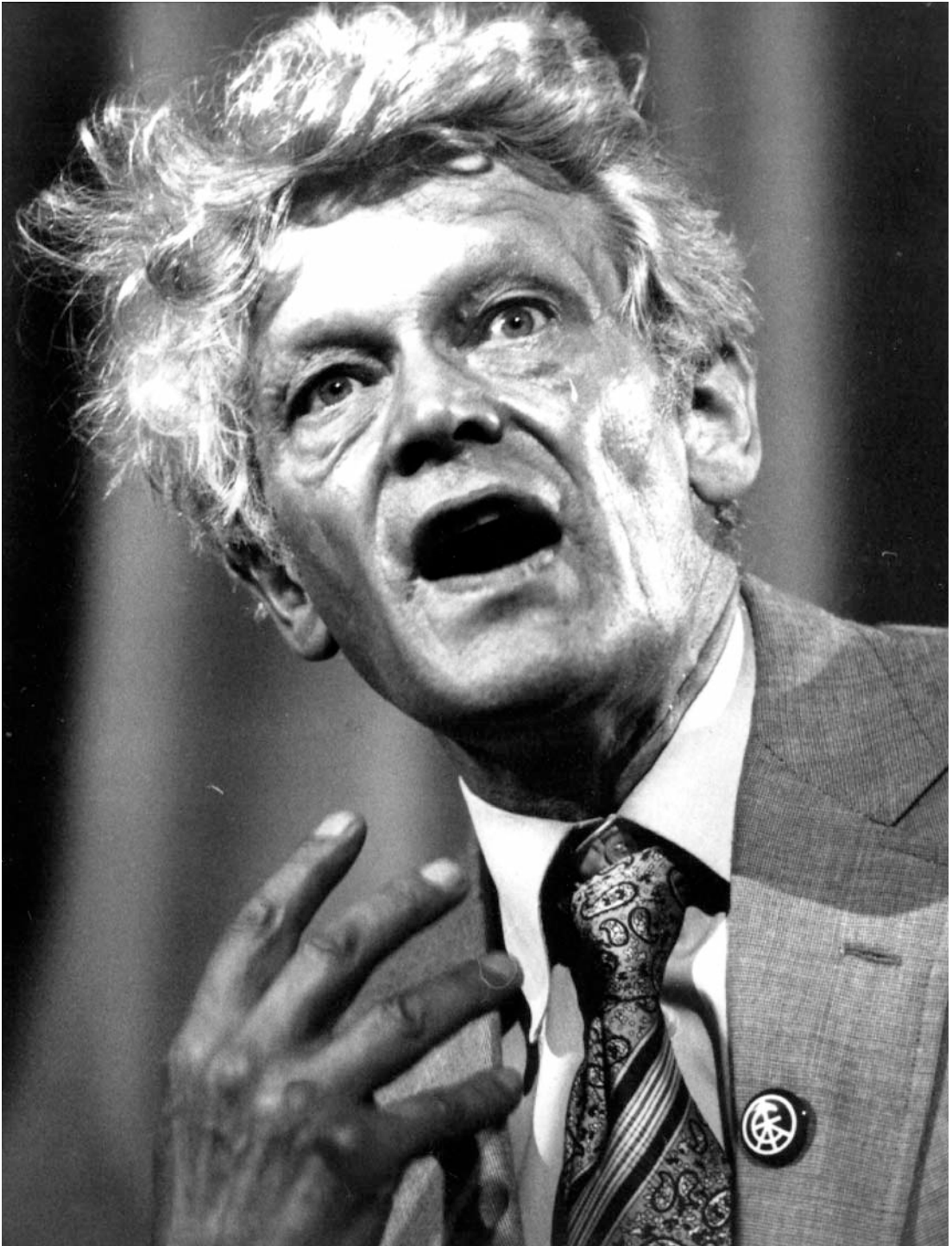
om arbejderbevægelse og om arbejderklassens tilblivelse, kom der analyser om kvinde-, familie-, skole- og børnehistorie, kvarterhistorie, subkulturer, etc. Den alternative historieforskning, ‘History Workshop’, blev etableret i 1970erne. Socialhistorie skulle ikke kun forbeholdes historikerne og ikke kun foregå på universiteterne, nu begyndte faghistorikere at vejlede arbejderklassens folk i selv at studere deres egen historie. Ydermere fik ‘Oral History’, vind i sejlene, og eksempelvis var den svenske folkebevægelse ‘Gräv där du står’, hvor man gik ind i sig selv for at studere sin egen historie, arbejdsliv og -plads, oppe i tiden. På baggrund af bl.a. resultaterne fra The Society for the Study of Labour History med E.J. Hobsbawm og E.P. Thompson, og Raymond Williams og hans forskning i arbejderklassens kulturmønstre og forandringerne af disse kan ‘History Workshop’ og ‘Oral History’ ses som en fortsættelse af arbejderstudierne i 1950-60erne.⁸

Paul Thompson var blandt dem, der beskæftigede sig med den mundtlige historie. Denne form for socialhistorie åbnede uanede muligheder:

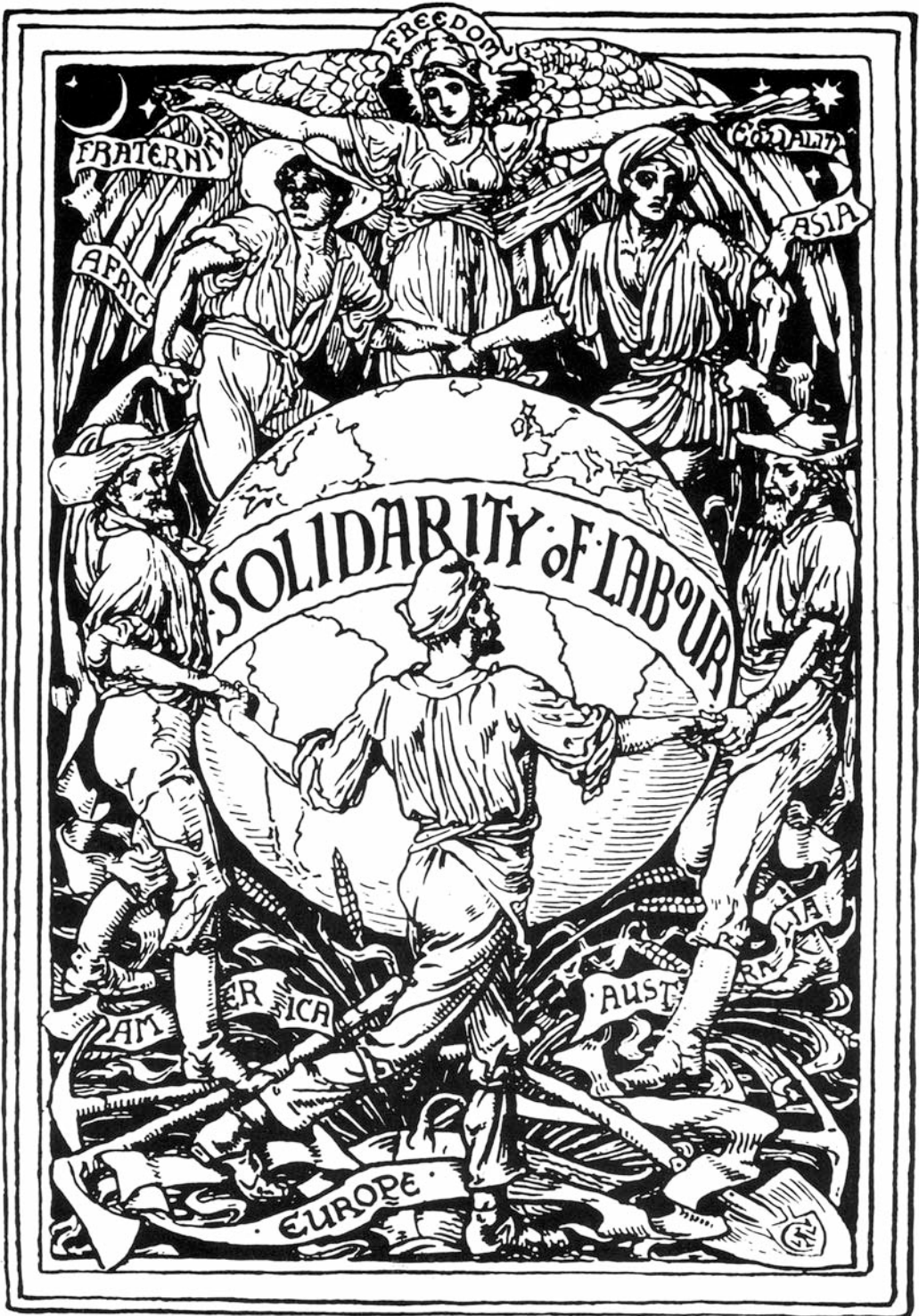
“Oral History has grown where there was a surviving tradition of field-work within history itself, as with political history, and local history, or where historians have been brought into contact with other field-work disciplines such as sociology, anthropology, or dialect and folklore research.”⁹

Hvorledes E.P. Thompson end så på indsamling af kildematerialer, som de sædvanligvis blev udøvet af antropologer på feltarbejde, så foreslog han i hvert fald, at historikere stillede sig antropologiske spørgsmål for at åbne op for nye forskningsområder og problemstillinger:

“... for us, the anthropological impulse is chiefly felt, not in model-building, but in locating new problems, in seeing old problems in new ways, in an emphasis on norms or value-systems and upon rituals, in attention to expressive functions

*E.P.Thompson (EPT) (1924-1993), engelsk historiker. EPT var med til at starte New Left bevægelsen i England i slutningen af 1950'erne og tidsskriftet New Left Review. Hans banebrydende historiske værk: *The Making of the English Working Class*", hvor fokus er på historien "fra neden" kom til at danne skole for efterfølgende generationer af arbejderhistorikere. (Foto: Arbejdermuseet & ABA).*

· LABOUR'S · MAY · DAY ·
 DEDICATED · TO · THE · WORKERS · OF · THE · WORLD ·

Solidaritets er arbejderklassens "kit". Postkort med 1. maj tegning af Walter Crane, 1889.
 (Arbejdermuseet & ABA)

of forms of riot and disturbance, and upon symbolic expressions of authority, control and hegemony.”¹⁰

I det ovennævnte citat fra 1978 vises en åbenhed overfor andre videnskabelige discipliner i forskningen af arbejderklassen og dens kultur. Samme år udkom hans artikelsamling, *The Poverty of Theory and Other Essays*. Her forsvarede han i stærkt polemiske vendinger sig selv og sit syn på historie, og angreb samtidig også det næsten lovmæssige, deterministiske historiesyn, først og fremmest den franske filosof Louis Althusser, men hammeren ramte sandelig også marxistiske historikere hjemme i England.

Ståsted, forfatterskab og personlig marxisme

Med udgivelsen af *The Making* i 1963 fik E.P. Thompson både ros og ris. Selv om værket blev vel modtaget, så gav kritikken af hans klassebegreb, af klassens tilblivelse og videre dannelse, genlyd.

E.P. Thompson meldte sig tidligt ind i kommunistpartiet. I 1956 forlod han sammen med andre partiet i protest over den sovjetiske invasion af Ungarn, en hændelse der medførte en afstandtagen til Marx-leninismen. I indledningen til *The Poverty of Theory* udtrykte han sig med den kendte sætning: “I commenced to reason in my thirty-third year, and, despite my best efforts, I have never been able to shake the habit of.”¹¹ Fremover svor E.P. Thompson til en personlig marxisme, til det han nævnte *Morrisian-Marxism* – med værdier, han fandt hos den engelske kunstner og socialist, William Morris (1834-1896), og som han havde skrevet om i værket *William Morris: Romantic to Revolutionary* (1955). Marxismen skulle forstås og anvendes som en teori om historien, og ikke være teorien der satte betingelser til historien med love og regler.

I 1960 var E.P. Thompson med til at etablere tidsskriftet *New Left Review*. Det var et vigtigt bidrag til den moderne socialhistorie. Da Tom Nairn og Perry Anderson kom ind i

redaktionen, blev arbejdet mere orienteret mod den strukturmarxistiske forskning fra resten af Europa, og E.P. Thompson forlod tidsskriftet. Årsagen var både en faglig og en politisk uenighed, men for ham hørte den faghistoriske opfattelse og den politiske overbevisning sammen. E.P. Thompson skal have sagt, at han ikke skrev til et akademisk publikum, men til arbejderklassen og -bevægelsen.¹² Han forsøgte at leve sig ind i den tid, han behandlede, og havde som formål at få læseren til at forstå, hvorfor mennesker har handlet, som de nu har gjort. Grundtanken hos E.P. Thompson var, at mennesker selv skabte deres egen historie. Klassen blev defineret af mennesker, når de havde levet deres egen historie. Klassen skulle forstås som en håndgribelig fortællende historie. Mellem udgivelsen af *The Making of the English Working Class* i 1963, som oprindeligt var en serie af studier om arbejderklassen, og det faghistoriske ‘testamente’, *The Poverty of Theory* i 1978, kom der en række vigtige socialhistoriske artikler, og bogen *Whigs and Hunters: The Origins of the Black Act* (1975), hvor han fandt interesse for bondesamfundets proletariat. Der kom også de to kendte artikler, *Patrician Society, Plebian Culture* (1974) og *Eighteenth-Century English Society: Class Struggle Without Classes?* (1978)¹³ i hvilke han forsøgte at danne et billede af den førindustrielle arbejderklasse og dens kultur, et felt han delte med Hobsbawm og George Rudé.¹⁴ E.P. Thompson lagde dog først ud med værket om William Morris, som var den historiske person, der forskningsmæssigt optog ham mest. Det kom bl.a. frem i følgende sammenhæng og udtalelse:

“To work as a Marxist historian in Britain means to work within a tradition founded by Marx, enriched by independent and complementary insights by William Morris, enlarged in recent times in specialist ways by such men and women as V. Gordon Childe, Maurice Dobb, Dona Torr and George Thomson, and to have as colleagues such scholars as Christopher Hill, Rodney Hilton, Eric Hobsbawm, V.G. Kiernan...”¹⁵

Her satte E.P. Thompson sig selv ind i en faglig tradition, der var forankret i Marx og Morris, og hvor ligesindede historikere var bærere af selv samme tradition.

Hovedværket *The Making* var et ambitiøst forsøg at skildre, hvordan arbejderklassen dannede en politisk klassebevidsthed sidst i det. 18. årh., og frem til midten af det 19. årh. E.P. Thompson så det som en proces, der kulminerede med den første politiske arbejderklassebevægelse, Chartismen. Værket bør ses som mere end et almindeligt arbejderhistorisk værk, og det fik betydning for rekonstruktionen af den bestemte tid, som senere er blevet periodiseret som den industrielle revolution.

Arbejderklassen og klassebegrebet

Forskningen i arbejderhistorie blev i E.P. Thompsons tid, og bliver måske til dels endnu delt op i eksempelvis forskning i arbejderbevægelse, partier, biografier af fagforeningsledere, arbejderes levestandard og -kår, m.v. Denne opdeling opløste E.P. Thompson med *The Making*. Historikeren William Sewell har karakteriseret E.P. Thompsons syn på arbejderklassens historie, og brug af kilder på følgende måde:

“Thompson’s version of working-class history included not only trade unions, socialist doctrines and real wages, but popular political and religious traditions, workshop rituals, back-room insurrectionary conspiracies, popular ballads, millenarian preaching, anonymous threatening letters, Methodist hymns, dog fights, trade festivals, country dances, strike fund subscription lists, beggars’ tricks, artisan’ houses of call, the iconography of trade banners, farmers’ account books, weavers’ gardens, and so on in endless profusion.”¹⁶

Thompson så det således, at mennesker ikke kun var beskæftiget med arbejde. For at få det konkrete billede af klassen frem skulle den iagttages overalt med brug af 1) klasse, 2) klassesdannelse (formation) 3) klassekamp og

4) klassebevidsthed som nøglebegreberne der kunne forklare det centrale ved klassen.

E. P. Thompson har peget på rigtig mange ting om arbejderklassen i England, særligt omkring problematikken vedrørende arbejderklassens dannelse. Derfor skal nogle få af de markante betragtninger af klassebegrebet præsenteres. Kendetegnende for E.P. Thompson har været, at klasse ikke var en abstrakt konstruktion. Han har insisteret på, at klassen var et historisk fænomen. Den engelske arbejderklasse var en dannelse. Klassen var om rigtige mennesker med en virkelig eksistens, og dermed var dannelsen også historisk. Som historiker så han dem som sit videnskabelige mål. Et berømt citat skal gengives her:

“I am seeking to rescue the poor stockinger, the Luddite cropper, the obsolete hand-loom weaver, the utopian artisan... they lived through these times of acute disturbance, and we did not. Their aspirations were valid in terms of their own experience, and if they were casualties of history, they remain, condemned in their own lives, as casualties”.¹⁷

Klassen var ikke en ting, ikke en struktur eller en kategori, men noget der faktisk knyttede personer, der havde levet i menneskelige relationer, sammen. Klasse har eksisteret i tid og kan da kun ses historisk:

“If we stop history at a given point, then there are no classes but simply a multitude of individuals with a multitude of experiences. But if we watch these men over an adequate period of social change, we observe patterns in their relationships, their ideas, and their institutions. Class is defined by men as they live their own history, and, in the end, this is its only definition.”¹⁸

Klassen defineres når mennesker har levet deres egen historie. Derfor er klasse en levet erfaring. Og erfaring er meget central. Klassen er resultatet af menneskers egne erfaringer.

Klassekampe, politiske bevægelser, fagfor-

[An offering for May-Day 1894 from
Walter Crane]

Walter Crane tegning 1.maj 1894. Postkort (Arbejdermuseet & ABA)

ening og anden organisering, strejker og meget andet, var håndgribelige hændelser, og vigtige for E. P. Thompson, fordi han gav erfaring så megen plads, som han gjorde. Erfaringer begrænsede sig ikke kun til klassekampbevægelser, men sås også i familielivet, i fritidssystemer. Erfaringer var at finde alle vegne.

Klasseerfaring går igen i både *The Making* og andre af hans værker og var afgørende for brugen af klassebegrebet og i forståelsen af klassens mennesker, f.eks. i artiklen *The Poverty of Theory or An Orrery of Errors*:

“Experience does not wait discreetly outside their offices, waiting for the moment at which the discourse of the proof will summon it into attendance. Experience walks in without knocking at the door, and announces deaths, crisis of subsistence, trench warfare, unemployment, inflation, genocide... In the face of such general experiences old conceptual systems may crumble and new problematics insist upon their presence”.¹⁹

Som begreb er erfaring indbefattet de mentale og følelsesmæssige reaktioner på hændelser, som var med til at danne klassen, og hvor arbejderne selv var deltagere i en aktiv proces.

E.P. Thompsons studier af arbejderklassen var et tydeligt opgør med andre marxisters opfattelse af, at dannelsen af arbejderklassen var en determineret proces, styret og bestemt af den industrielle revolution og dennes teknologiske udvikling i det 19. århundredes England. Lidt firkantet anskuet ankom maskinerne og fabrikkerne først, så fulgte masserne med til det sted, hvor der var beskæftigelse, og til sidst fik man klassebevidste arbejdere. For E.P. Thompson var det kun en del af svaret på, hvorfor klassen blev dannet, idet han sagde: “The working class made itself as much as it was made.”²⁰ Han argumenterede for at klassebevidsthed var virkelig, at den voksede sig stærkere som bevidstheden om en identitet, og de interesser arbejderne havde til fælles i form af konkrete og selvbevidste arbejderklasseinstitutioner; fagforeninger, politiske

organisationer osv. Derfor kunne arbejderklassen ikke kun være et resultat af den industrielle revolutions sociale forandringer:

“It was not the spontaneous generation of the factory. Nor should we think of an external force – the industrial revolution – working upon some nondescript undifferentiated raw material of humanity, and turning it out to the other end as a fresh race of beings.”²¹

Dannelsen af arbejderklassen var i lige så høj grad betinget af politiske og kulturelle kendsgerninger som den var betinget af økonomiske fakta. E.P. Thompson ignorerede ikke de industrielle omvæltninger, men dog var dannelsen af arbejderklassen ikke en determineret proces, men en aktiv proces med menneskelige og kollektive handlinger, der havde en oprindelse i tidligere sociale og kulturelle erfaringer.

Klassedannelsen var en aktiv proces. Erfaringerne gjorde, at mennesker identificerede sig med et fælles interessefelt der udviklede sig til de første bevægelser, og hvor folk begyndte at tænke på sig selv som klasse. Det sidste stadie i denne aktive proces af klassedannelsen var klassebevidstheden: “Class and class-consciousness are always the last, not the first stage in the historical process.”²²

Klassebevidsthed var som sagt et af flere nøglebegreber, der definerede en bestemt klasse, og det havde E.P. Thompson flere meninger om.

Erfaringer og klassebevidsthed

Arbejdere definerede sig som klasse ved at udvikle og organisere sig i arbejderbevægelse og i særlige institutioner, foreninger, aviser, bevægelser og partier. Med andre ord var det en arbejderoffentlighed,²³ der manifesterede sig som resultat af erfaringer og bevidsthed. For at ty til erfaringer først, så var klassen mere betinget af dem, end den var af det noget uldne begreb, klassebevidsthed:

“The class experience is largely determined by

the productive relations into which these experiences are handled in cultural terms: embodied in traditions, value-systems, ideas, and institutional forms.”²⁴

Hos E.P. Thompson var dannelsen af arbejderklassen med andre ord en historisk proces, der havde arbejderne som deltagere, og som formede klassen. Derfor var klassen et historisk fænomen og en historisk relation, ikke en abstraktion og en simpel gruppering eller social stratifikation af mennesker. Klassedannelsen blev bygget på erfaringer hos arbejderne selv, og klassedannelsen sås som en proces, hvor arbejdernes klassebevidsthed var den sidste fase i det historiske forløb, ikke den første. Klassen blev ifølge Thompson skabt af mennesker, der havde handlet konkret i historiske forløb og hændelser.

Kritikken og enigheden

Da *The Making* udkom, skabte den som sagt en reaktion fra andre marxistiske historikere, og i særdeleshed var kritikken fra Perry Anderson skarp. E.P. Thompsens ræsonnement om klassedannelsen som en aktiv proces, hvor klassen skabte sig selv lige så meget som den blev skabt – “made itself as much as it was made”, ja hele Thompsens tilgang til at arbejderklassen blev til på grund af menneskers levede erfaringer, forholdt Perry Anderson sig kritisk til og argumenterede for, at erfaring var for svagt et begreb til at skitsere klassens dannelse. E.P. Thompsens begrebsforklaring af klassen som en gruppe mennesker, der skabte deres egen historie gennem et sæt af bevidste erfaringer, holdt ifølge Anderson ikke vand:

“Experience as such is a concept tout azimuth which can point in any direction. The self-same events can be lived through by the agents who draw diametrically opposite conclusions from them.”²⁵

Erfaring passende ikke ind i den deterministiske opfattelse af klassedannelsen, hvilket også

var Louis Althusser’s opfattelse, og han så ganske enkelt erfaring som værende ensbetydende med en illusion. I 1960erne stillede Perry Anderson E.P. Thompson spørgsmålet om, i hvilken udstrækning arbejderklassen skulle forstås, hvis industrialiseringen ikke var fundet sted. Hvor var klassen da?²⁶

E.P. Thompson gjorde sit til at forsvare det “historiske” ved den historiske materialisme og indvendte, at strukturmarxisterne repræsenterede begreber og fænomener for teoriens skyld, og ikke for historiens egen skyld. E.P. Thompson forsvarede den historiske disciplin og det egentlige formål med historieskrivningen og mente, at historie var en empirisk disciplin, hvor man skulle finde ud af, hvad der var sket. Som historiker godtog E.P. Thompson ikke strukturalisternes præsentation af statiske kategorier som modelforklaring om en dynamisk social proces.

Litteratur- og kulturhistorikeren Raymond Williams var i mange henseender enig med Thompson i, hvordan klassebegrebet skulle angribes. Raymond Williams har indrømmet, at begrebet var forvirrende, til tider vildledende, da det nogle gange også blev brugt som en økonomisk kategori, og andre gange som en dannelse (formation), men klassebevidsthed var klart med i en klasses dannelse.²⁷ E.J. Hobsbawm var enig med E.P. Thompson i, at klassen var en relation, fordi det var en sam eksistens indenfor sociale, kulturelle og institutionelle rammer.²⁸ Historikere fra den oprindelige socialhistorietradition syntes mestendels at følge trop, og *erfaring* som noget af det mest centrale i en aktiv proces, havde E.P. Thompson ikke fra fremmede. Det ses tydeligt i det følgende citat af Maurice Dobb fra 1932:

“Historical experience is a moving process in which man himself is an active agent... and precisely in activity – in making history – does man establish his relation to the objective world and learn what history is.”²⁹

Det sidste kraftfulde forsvar af E.P. Thompsens syn på, hvordan arbejderklassen skulle

iagttages, fandt sted i *The Poverty of Theory*. Udgaven mentes at være tegn om krise indenfor den marxistiske historieforskning,³⁰ og som produkt af de politiske tendenser i den vestlige verden i tiden henimod 1980.

Afsluttende bemærkninger

E.P. Thompsons værker og klassebegreb har været med til at udvikle socialhistorien, og bliver utvivlsomt stående en rum tid endnu. Men tiderne skifter, og det ikke let at forudse, hvad der skaber mode i historievitenskaben og i -skrivningen. Årtier går på hæld, og der tales jo ikke synderligt om klasser.³¹ Historikere er vel altid bøn af deres egen samtid, og Edward Thompson var heller ingen undtagelse. Om den dansk historiegrafiske og -teoretiske tradition efter 1970 påpegede historikeren Claus Møller Jørgensen i 2000

“at historikere til enhver tid har været en del af deres samtids kultur, og at de indgik i sociale sammenhænge, hvori der cirkulerede kategorier, ideer og ideologier, som blev brugt til at bringe orden i fortiden med. Beskrivelsen af fortiden var og er ikke en passiv registrering af kildeud-sagn, men en aktiv konstruktion.³²

Dette fænomen gør sig uden tvivl også gældende udenfor de nationale grænser. Med en henvisning til den tyske historiker Hans-Ulrich Wehr har Claus Møller Jørgensen præsenteret tre hovedtendenser i det 20. årh. historie: den socialhistoriske tradition, kulturhistorien, og ‘den sproglige vending’. Hans Hauge har berørt forholdet mellem historie og just den ovennævnte sproglige vending med disse ord:

“Det er ikke sådan, at man først har et historiesyn eller en historieteori, som man derefter udtrykker sprogligt i sikker forvisning om, at det sproglige udtryk umiddelbart og uproblematisk gengiver ens historiesyn, og hvad dette er et syn af. Den sproglige vending betyder en komplicering af forholdet mellem sprog og virkelighed. Ikke alene forskydes problemet fra, hvad histori-

en skriver om, til måden den skriver på, men det går endog sådan, at måden hvorpå historien skrives bestemmer historiesynet...”³³

Den sproglige vending kan man så forsøge at gøre sig klog på, men det fører ikke rigtig

Arbejderklassen blev ifølge E.P. Thompson skabt af mennesker, der havde handlet konkret i historiske forløb og hændelser. Havnearbejderstrejke i London 1889. (Foto: Arbejdermuseet & ABA)

nogle vegne hen i en Thompson'sk kontekst, omend at der ved siden af hans stærke empiri, også sås en litterær spire i hans historieskrivning. Det var der intet forkert i, snarere tværtimod. Historien er alles eje, og den skal kunne gerne forstås af alle. Hans Hauge har også

kort berørt de interne diskussioner i historiedisciplinen om, hvem der er hovedperson i historien, folket eller kongen, om historien skal ses fra oven eller fra neden, hvilket kan ses i selve socialhistoriens historie, og i dens formål og udvikling.

Hvorom alting er, så barslede lederen af dette tidsskrift i 1995 med Den nye arbejderhistorie, som havde et tvetydigt budskab. Tidsskriftet kom godt nok ud i ny form, men også forskningen i arbejderhistorie var i forandring:

“Man kunne sige, at det vi har gjort er at synliggøre det i historien, som man skulle være blind for ikke at kunne se. Men samtidig åbner synliggørelsen op for nye forskningsperspektiver. Det er perspektiver, som peger i retning af det bidrag til den moderne industrielle civilisations historie, som arbejdet, arbejderne og arbejderbevægelsen har ydet. Sådanne perspektiver kræver tværfaglighed og metodisk mod.”³⁴

For at finde sporet til den moderne industrielle civilisations historie, bruges og genfindes E.P. Thompson og klassebegrebet eksempelvis i Niels Jul Nielsens fremstilling om maskinfabrikken og skibsværftet Burmeister & Wain. E.P. Thompsens dannelse af en arbejderkultur bliver af Niels Jul Nielsen oversat til *Skabelsen* af den danske arbejderklasse. Niels Jul Nielsen er ikke ukritisk overfor E.P. Thompsens klassebegreb, men har gjort brug af det. Han henviser blandt andet til det postmoderne paradigme, hvor man har stillet sig kritisk ved klassebegrebet og til historikeren Patrick Joyce, hvis kritik af ‘klasse’ han fortolker som: “Klasse er bare et ord, en identitetsfigur, som nogle kun kan rubriceres under, og identificerer sig med, mens mange andre identiteter er på banen på lige fod: ‘folket’, ‘menneskeheden’ osv.”³⁵ Denne påstand er ikke ukendt, men gammelkendt, og her går den sproglige vending, ifølge Niels Jul Nielsen, igen.

Er der tilslutning til, at klassebegrebet er hedengangent, lad os så da dog se på, hvad det førnævnte nummer af Arbejderhistorie havde at byde på i 1995. Selv om det er længe siden, og andre i mellemtiden har skabt mode og lanceret tendenser i disciplinen er det alligevel relevant, idet Lars K. Christensen i 1995 efterlyste nye forsøg på syntese i arbejderlivshistorien. Han efterlyste dog også “*sto-*

re fortællinger”.³⁶ Historien om arbejderklasse skal fortælles og denne fortælling er også faghistorikernes opgave. Historien skal bruges, og når den skal fortælles, lad os da til sidst se på selve fortællingen:

“Det drejer sig om den kendsgerning, at en historisk påstand sjældent eller aldrig står alene, men altid indgår i en større sammenhæng, som vi, alt efter hvor systematisk den er bygget op, bruger forskellige betegnelser om. Lad os her for nemheds skyld kalde den fortællingen, selv om dette ord meget vel kan være misvisende, hvor det drejer sig om en ren strukturbeskrivelse eller en ren teori. Fortællingen er jo ikke blot en sum af sammenkoblede, isolerbare påstande, men en helhed, hvis generelle gyldighed og sandhed har den allerstørste indflydelse på den enkeltes påstands ditto. Under opbygningen af en fortælling sker der mange ting, som ikke umiddelbart har med fortællingens objekt at gøre, men som snarere er en følge af diverse måder at fortælle på, og de kan udmærket ske, uden at fortælleren rigtig er klar over, hvad der foregår.”

Så vidt så godt. Det fortælles her, at historieskrivningen er en blandt flere litterære genrer. Det har mange historikere affundet sig med, men der er så sandelig en forskel på romanen og den historiske afhandling. Dette kunne have været sagt om, eller frembåret af E.P. Thompson, men ordene er Steen Buscks.³⁷ Der er endnu til dags behov for at fortælle om klasser, deriblandt om arbejderklassen og om arbejderens liv. E.P. Thompsens vigtige bidrag til faghistorien var hans klassebegreb. Det er såmænd aktuelt i dag, fordi, som han sagde: “I do not see class as structure’, nor even as a ‘category’, but as something which in fact happens (and can be shown to have happened) in human relationships.”³⁸

Noter

1. Inga Floto: *Historie. Nyere og nyeste tid*. Gyldendal. København 1985, s. 144.
2. John Saville et al. (eds.): *Democracy and the Labour Movement*. Lawrence & Wishart. London 1954, s. 8. Gengivet i Harvey J. Kaye: *The British Marxist Historians. An Introductory Analysis*. Polity Press, Cambridge 1984, s. 14.
3. Harvey J. Kaye: *The British Marxist Historians. An Introductory Analysis*. Polity Press, Cambridge 1984, s. 74-75.
4. *Ibid.*, s. 111.
5. Se E.J. Hobsbawm: *On History*. Weidenfeld & Nicolson, London 1997, s. 86. Artiklen *From Social History to the History of Society* (71-93) som oprindeligt var en forelæsning fra 1970, og udgivet første gang i 1972.
6. E.J. Hobsbawm's artikelsamling, *Labouring Men. Studies in the History of Labour*. Weidenfeld & Nicolson, London 1986, giver et godt billede af hans tidlige forskning i arbejderhistorie, særlig artiklen *Trends in the British Labour Movement since 1850*, s. 316-344 i samme samling.
7. E.J. Hobsbawm & George Rudé: *Captain Swing*. Penguin Books, Harmondsworth 1985, s. xviii.
8. Raymond Williams markerede sig med to værker omkring 1960: *Culture and Society* (1958) og *The Long Revolution* (1961), og var sammen med E.P. Thompson med til at forene kultur- og arbejderhistorien først i 1960'erne. I tidsskriftet *New Left Review* har Raymond Williams fortalt om den betydning, E.P. Thompsons *The Making of the English Working Class* fik for ham: "If I had read *The Making of the English Working Class* when I was writing *Culture and Society*, it would have been quite a different book. But then it was part of the conditions of the time that Edward (E.P.) was writing his *William Morris: Romantic to Revolutionary* and then the early work on the making of the working class while I was writing *Culture and Society*, yet we were not in touch with each other..." Raymond Williams: *Politics and Letters – Interviews with New Left Review*. Verso, London 1981, s. 108.
9. Paul Thompson: *The Voice of the Past – Oral History*. Oxford University Press, Oxford & New York 1978, s. 59.
10. E.P. Thompson: *Folklore, Anthropology, and Social History*. I *The Indian Historical Review* 3 (2) 1978, s. 248. Delvist gengivet af Renato Rosaldo: *Celebrating Thompson's Heroes: Social Analysis in History and Anthropology*. I Harvey J. Kaye and Keith McClelland (ed.): *E. P. Thompson – Critical Perspectives*. Polity Press, Cambridge 1990, s. 106.
11. E.P. Thompson: *The Poverty of Theory and Other Essays*. Merlin, London 1978, s. i.
12. Harvey J. Kaye: *E.P. Thompson, the British Marxist Historical Tradition and the Contemporary Crisis*. I Harvey J. Kaye and Keith McClelland (ed.): *E. P. Thompson – Critical Perspectives*. Polity Press, Cambridge 1990, s. 264.
13. Begge artikler findes på svensk i E.P. Thompson: *Herremagt och folklig kultur – Socialhistoriska uppsatser*. Författarförlaget, Malmö 1983. Redigeret af Lars Magnusson,
14. George Rudé blev mest kendt for bogen *The Crowd in History: A Study of Popular Disturbances in France and England, 1730-1848* (1964). Det, Rudé søgte i sin forskning, var at få en 'metode' der kunne være med til at klarlægge det han kaldte folkets ideologi i det førindustrielle samfund, og hvorledes almindelige mennesker deltog i demonstrationer, oprør og revolutioner, og at studere motiverne bag disse situationer. Se George Rudé: *Ideology and Popular Protest*. Lawrence Wishart, London 1980, s. 7.
15. E.P. Thompson: *The Poverty of Theory and Other Essays*. Merlin, London 1978, s. 333. Artiklen *An Open Letter to Leszek Kolakowski* (1973).
16. William H. Sewell, Jr.: *How Classes are Made: Critical Reflections on E.P. Thompson's Theory of Working-class Formation*. I Harvey J. Kaye and Keith McClelland (ed.): *E. P. Thompson – Critical Perspectives*. Polity Press, Cambridge 1990, s. 50-51.
17. E.P. Thompson: *The Making of the English Working Class*. Penguin Books, Harmondsworth 1980, s. 12.
18. *Ibid.*, s. 10.
19. E.P. Thompson: *The Poverty of Theory and Other Essays*. Merlin, London 1978, s. 8-9.
20. E.P. Thompson: *The Making of the English Working Class*. Penguin Books, Harmondsworth 1980, s. 213.
21. *Ibid.*, s. 213.
22. E.P. Thompson: *Eighteenth-century English Society: class struggle without class?* I *Social History*, 3 (May 1978). Gengivet i Harvey J. Kaye: *The British Marxist Historians – An Introductory Analysis*, Polity Press, Cambridge 1984, s. 201.
23. Vedrørende arbejderoffentlighed som begreb hos E.P. Thompson, se Geoff Eley: *Edward Thompson, Social History and Political Culture: The Making of a Working-class Public, 1780-1850*. I Harvey J. Kaye and Keith McClelland (ed.): *E. P. Thompson – Critical Perspectives*. Polity Press, Cambridge 1990, s. 12-50.
24. E.P. Thompson: *The Making of the English Working Class*. Penguin Books, Harmondsworth 1980, s. 9.
25. Perry Anderson: *Arguments within English Marxism*. New Left Books, London 1980, s. 22-29. Gengivet i Paul Q. Hirst: *Marxism and Historical Writing*. Routledge and Kegan Paul, London & New York 1985, s. 9.

26. Perry Anderson: *Arguments Within English Marxism*. New Left Books, London 1980, s. 43-49. I Harvey J. Kaye: *The British Marxist Historians – An Introductory Analysis*. Polity Press, Cambridge 1984, s. 188.
27. Raymond Williams: *Keywords. A vocabulary of culture and society*. Fontana Press, London 1988, s. 60.
28. E.J. Hobsbawm: *Religion and the Rise of Socialism*. Workers World & Labour (1984), s. 39. I Geoff Eley: *Edward Thompson, Social History and Political Culture: The Making of a Working-class Public, 1780-1850*. I Harvey J. Kaye and Keith McClelland (ed.): *E. P. Thompson – Critical Perspectives*. Polity Press, Cambridge 1990, s. 37-38.
29. Maurice Dobb: *On Marxism Today*. London 1932, s. 20. Gengivet i Harvey J. Kaye: *The British Marxist Historians – An Introductory Analysis*, Polity Press, Cambridge 1984, s. 220.
30. Robert Gray: *History, Marxism and Theory*. I Harvey J. Kaye and Keith McClelland (ed.): *E. P. Thompson – Critical Perspectives*. Polity Press, Cambridge 1990, s. 164.
- I 1980'erne deltog E.P. Thompson selv i græsrodsbevægelser, før han vendte tilbage til historiefaget og til hans lidenskab, litteraturen, og det biografiske værk om William Blake: *Witness Against the Beast: William Blake and the Moral Law* (1993).
31. Claus Møller Jørgensen: *Historiske pejlinger – til en indledning*. I Den Jyske Historiker nr. 88 – Historiefaget efter Postmodernismen. Den Jyske Historiker, Århus 2000, s. 11.
32. Hans Hauge: *Den litterære vending. Dekonstruktiv videnskabsteori*. Forlaget Modtryk, Århus 1995, s. 47.
33. Arbejderhistorie. Tidsskrift for historie, kultur og politik, nr. 1, 1995, s. 2.
34. Niels Jul Nielsen: *Virksomhed og arbejderliv. Bånd, brud og bevidsthed på B&W 1850-1920*. Museum Tusulanums Forlag, København 2000, s. 50.
35. Lars K. Christensen: *Mål og midler i arbejdslivshistorien*, I Arbejderhistorie. Tidsskrift for historie, kultur og politik. Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie (SFAH), København 1995, s. 12.
36. Steen Busck: *Historie og sandhed*. I Den Jyske Historiker nr. 50 – *Findes historien virkelig?* Den Jyske Historiker, Århus 1990, s. 50 og s. 51.
37. E.P. Thompson: *The Making of the English Working Class*. Penguin Books, Harmondsworth 1980, s. 8.

Abstract

Erland Viberg Joensen: E.P. Thompson's narrative presentation of the English working-class and the concept of class. *Arbejderhistorie* 2/09, p. 51-66.

This article deals with the British social historian E.P. Thompson's (1924-93) concept of class and his narrative presentation of the English working-class. The aim is to focus on the need for history told as a story without losing either the methodological or theoretical frame. Furthermore, it is desirable not to neglect historians' finest efforts to develop empirical data and analyze a variety of sources into fruitful results about the past, as seen in E.P. Thompson's work. In the past decades, history as a discipline has witnessed several trends. By looking at E.P. Thompson today, we might find an old fashioned interest in a long gone popular issue, namely the making of the working-class. On the other hand, class is still to be used as a concept in understanding not only the far and distant past, but also the recent past. Class ought to call on historians to find the importance of conducting research in history of the common people, but narrated as a story

Erland Viberg Joensen,
cand.mag i historie og europæisk etnologi og Ph.d.
Museumsinspektør på Færøernes nationalmuseum.
erlandvj@forminni.fo